

■ Blok 1

Dit blok gaat over de opkomst van de gotische architectuur in de Middeleeuwen en over de ontstaansgeschiedenis van het Rijksmuseum in de negentiende eeuw.

In West-Europa werden in de elfde tot en met de veertiende eeuw vele kerken en kloosters gebouwd. De bouwstijlen waren het Romaans en de gotiek.

In het bijzonder voor de landen ten noorden van de Alpen geldt dat de gotische bouwwerken, veel meer dan de Romaanse, tot stand kwamen in de middeleeuwse steden.

- 2p 1 Geef een verklaring voor het gegeven dat de gotische architectuur meer dan de Romaanse tot ontwikkeling kwam in de steden.

afbeelding 1
afbeelding 2
tekst 1

Op afbeelding 1 zie je een deel van het interieur van de kooromgang van de abdijkerk St. Denis, afbeelding 2 toont van deze kooromgang de plattegrond. De bouw van deze kooromgang, waarvoor Suger rond 1140 opdracht gaf, wordt gezien als een eerste voorbeeld van gotische architectuur.

- 4p 2 Leg op grond van het bouwprincipe uit waarom bij deze kooromgang niet langer van Romaans maar van gotiek sprake is. Noem vervolgens aan de hand van de afbeeldingen drie aspecten van de architectuur die kenmerkend zijn voor de gotische bouwstijl.

afbeelding 1
afbeelding 2
tekst 1

In tekst 1 wordt gesteld dat Suger en de bouwers zich nauwelijks bewust waren van het belang van hun bouwkundige vernieuwingen. Wel is bekend dat Suger zocht naar een nieuwe esthetiek.

- 2p 3 Leg uit welke esthetiek Suger voor ogen stond en geef daarbij aan waardoor hij werd gemotiveerd.

afbeelding 3
afbeelding 4

Na Suger werd de gotiek bepalend voor de architectuur van het middeleeuwse kerkgebouw. Vele grote kathedralen werden gebouwd. De kathedraal van Reims is een voorbeeld. Afbeelding 3 toont een deel van het aanzicht van de gevel van het schip. Op afbeelding 4 zie je van dit schip de doorsnede met een luchtboog.

- 2p 4 Leg uit wat de functie was van deze luchtbogen en geef aan waarom deze oplossing werd toegepast.

afbeelding 3
afbeelding 4

De tekeningen op afbeelding 3 en 4 zijn gemaakt door E.E. Viollet-le-Duc, een negentiende-eeuwse bouwmeester die zich toelegde op het behoud en de restauratie van gotische gebouwen. Het werk van Viollet-le-Duc is te beschouwen als een voorbeeld van de algemene herwaardering van de middeleeuwse gotiek die in de negentiende eeuw kenmerkend was voor landen als Frankrijk, Engeland, Nederland en Duitsland. Deze herwaardering houdt verband met zowel het culturele als het politieke klimaat in de negentiende eeuw.

- 2p 5 Geef een verklaring voor de herwaardering van de middeleeuwse gotiek in de negentiende eeuw. Betrek zowel het culturele als het politieke aspect in je antwoord.

afbeelding 5
tekst 2

Lees tekst 2.

Naast de gotiek werden ook andere stijlen uit het verleden gehanteerd in de negentiende eeuw. Dit is te zien aan het classicistische ontwerp voor het 'Museum Willem I' van de Duitse architect Ludwig Lange (zie afbeelding 5). Hoewel Lange met dit ontwerp de eerste prijs won, werd het gebouw uiteindelijk niet gerealiseerd; er was te veel kritiek. De algemene opinie was dat een gebouw uitgevoerd in de door Lange voorgestelde stijl niet voldeed aan het programma van eisen.

- 2p 6 Leg aan de hand van het programma van eisen uit welk bezwaar werd aangevoerd tegen de stijl van dit ontwerp.

- afbeelding 6
afbeelding 7
tekst 2
- De tweede wedstrijd werd in 1875 gewonnen door P.J.H. Cuypers, in de negentiende eeuw een belangrijk vertegenwoordiger in Nederland van de gotiek. Ook over het na de wedstrijd nog verder aangepaste ontwerp dat te zien is op afbeelding 6 werd heftig gediscussieerd. Illustratief in dit verband is een spotprent met als onderschrift: 'Wijding van het bisschoppelijk paleis, genaamd het Rijksmuseum te Amsterdam'. De spotprent is te zien op afbeelding 7.
- 1p **7** Leg uit wat ditmaal de kern was van de gevoerde discussie.

- afbeelding 8
afbeelding 9
tekst 2
- Het Rijksmuseum werd zowel van binnen als van buiten rijkelijk gedecoreerd. Op afbeelding 8 en 9 zie je voorbeelden van aan de buitenkant aangebrachte ornamenten. Deze bestonden vooral uit beeldhouwwerken, reliëfs, sierverbanden in het metselwerk en tegeltableaus.
- 2p **8** Noem twee redenen waarom het Rijksmuseum aan de buitenkant werd gedecoreerd.

- afbeelding 10
afbeelding 11
- Bij het decoreren van de binnenkant verwerkte Cuypers verwijzingen naar verschillende perioden uit de Nederlandse kunstgeschiedenis. In de decoraties van de zalen op de begane grond is een overzicht te vinden van alle stijlen van het Romaans tot de barok. Op afbeelding 10 en 11 zie je voorbeelden van schetsen van Cuypers.
- 1p **9** Leg uit welke visie op het museum spreekt uit dit decoratieprogramma van Cuypers.

- Het Rijksmuseum wordt momenteel gerestaureerd. Voor een belangrijk deel zal de oorspronkelijke indeling van het gebouw met de daarin aangebrachte decoraties van Cuypers in ere worden hersteld. Bij het herinrichten is het de bedoeling de collectie kunstwerken samen te exposeren met producten van kunstnijverheid en andere historische artefacten, zodat meer dan voorheen een compleet beeld van een periode wordt opgeroepen.
- 4p **10** Beargumenteer of dit een geschikt tentoonstellingsconcept is voor een hedendaags publiek. Geef twee argumenten die voor en twee argumenten die tegen het concept pleiten.

Blok 2

Dit blok gaat over religieuze en wereldlijke aspecten van de volkscultuur uit de Middeleeuwen, de springprocessie in Echternach en over het romantische ballet *Giselle*.

- tekst 3
- Lees tekst 3.
- In de middeleeuwse samenleving speelden heiligen een belangrijke rol in het leven van gelovigen. Ze werden gezien als bemiddelaars bij God en als helpers in nood. Ook hadden ze voor de gelovigen een voorbeeldfunctie in verband met de christelijke heilsverwachting.
- 1p **11** Leg uit wat die voorbeeldfunctie inhield.

- Bij bedevaarten bezoeken gelovigen kerken waar het graf van een heilige zich bevindt of waar belangrijke relieken worden bewaard. In de Middeleeuwen was de bedevaart een wijdverbreid verschijnsel, ondanks de risico's en gevaren die er aan het reizen waren verbonden.
- Een veel voorkomende reden om op bedevaart te gaan was het zoeken van genezing. Op heilige plaatsen, zoals het graf van een heilige, zouden vaak wonderbaarlijke genezingen plaatsvinden.
- 2p **12** Noem twee andere redenen waarom mensen op bedevaart gingen.

tekst 4
video 1

Lees tekst 4.
Op videofragment 1 zie je een opname uit 1989 van de springprocessie in Echternach. ‘Springen’ was het middeleeuwse Nederlandse en Duitse woord voor ‘dansen’. De Kerk wees de dans af als gebruik in en rond het kerkgebouw. Al in de vijfde eeuw van onze jaartelling schreef de kerkvader Augustinus: “De dans is een cirkel waarvan de duivel het centrum is”. Gezien de afwijzende houding van de Kerk in de Middeleeuwen tegenover dansuitingen wekt het verbazing dat de processie in Echternach toch de vorm van een dans aannam.

2p **13** Geef twee redenen waarom de Kerk deze processie wel kon accepteren.

tekst 5

In middeleeuwse **kronieken**¹⁾ uit de elfde tot en met veertiende eeuw wordt melding gemaakt van zogenoemde danswoedes of dansepidemieën. Tekst 5 stamt uit 1833 en is gebaseerd op historische verslagen, waarin verhalen over danswoedes en dansvloeken zijn opgetekend. Dergelijke gebeurtenissen zijn niet alleen opgetekend in kronieken, maar bleven ook bewaard in sprookjes en volksverhalen.

1p **14** Geef een verklaring voor het feit dat dergelijke gebeurtenissen ook bewaard zijn gebleven in sprookjes/volksverhalen.

Diverse sprookjes en volksverhalen herinneren aan de middeleeuwse danswoedes. Zo lukt in het sprookje *De Rattenvanger van Hamelen* een fluitspeler met zijn muziek alle kinderen van de stad Hamelen mee in een fatale dans. Een Slavische volkslegende verhaalt van Wili's, geesten van bedrogen jonge meisjes, die teveel gedanst hebben: 's nachts rijzen zij uit hun graven om, als wraakgodinnen, mannen meedogenloos uit te putten in een dodelijke dans.

In de negentiende eeuw werden veel sprookjes en volksverhalen opgetekend, onder andere door de gebroeders Grimm. De dichter Heinrich Heine vermeldde volksverhalen, zoals over de Wili's, in zijn boek *De l'Allemagne* (Over Duitsland), dat in 1835 in Parijs verscheen.

3p **15** Geef drie redenen voor de belangstelling in de negentiende eeuw voor sprookjes/volksverhalen.

tekst 6

Giselle ou les Wilis geldt als het hoogtepunt van het romantische ballet. Het idee voor het libretto had danscriticus Théophile Gautier opgedaan bij het lezen van *De l'Allemagne* van zijn vriend Heinrich Heine. In tekst 6 staat een synopsis van *Giselle*.

In beide akten van dit ballet komen aspecten van de romantische thematiek duidelijk naar voren, maar in akte 1 anders dan in akte 2.

3p **16** Geef op basis van de synopsis aan wat het kenmerkend onderscheid is tussen beide akten. Noem tevens per akte drie thema's die daarin voorkomen.

tekst 6
video 2

In een brief aan Heine beschreef Gautier de première van *Giselle* in Parijs. Onder andere beschreef hij een pantomimescène in de eerste akte, waarin Giselles moeder haar dochter wijst op de gevaren van haar tomeloze danslust. “Arm kind! Als je maar steeds danst, zal dat je dood zijn, en na je dood zul je een Wili worden!” In videofragment 2 zie je deze scène waarin Giselles moeder eerst het gebaar voor ‘dansen’ maakt en vervolgens het gebaar voor ‘dood’.

Pantomimescènes waren noodzakelijk in balletten uit die tijd.

1p **17** Geef hiervoor een verklaring.

noot 1

jaarboeken, die vaak werden bijgehouden door monniken

- video 3 In videofragment 3 zie je twee gedeeltes uit de tweede akte. In het eerste gedeelte wordt Hilarion de dood ingedanst. In het tweede gedeelte maken de Wili's aanstalten Albrecht hetzelfde lot te laten ondergaan. In dit videofragment komen dezelfde pantomimische gebaren voor dans en dood terug.
- De componist Adolphe Adam componeerde bij *Giselle* muziek die een sterke dramatische ondersteuning biedt aan de handeling en hij gebruikte als een van de eersten daarbij ook **leidmotieven**²⁾ Zo is in de scènes waarin de Wili's respectievelijk met Hilarion en Albrecht dansen op een vergelijkbaar moment in de handeling hetzelfde motief te horen.
- 2p **18** Geef aan voor welk moment in de handeling hetzelfde motief wordt gebruikt en beschrijf op welke wijze de muziek daar de handeling ondersteunt.

Blok 3

Dit blok gaat over de film *Metropolis* uit 1927 van Fritz Lang (1890-1976) en de relatie van deze film tot bepaalde stromingen in de kunst uit de eerste helft van de twintigste eeuw.

- tekst 7 Binnen de kunst vonden in de eerste helft van de twintigste eeuw baanbrekende ontwikkelingen plaats en werden belangwekkende nieuwe kunstideologieën geformuleerd. Zo publiceerde in 1909 de dichter Emilio Marinetti het *Futuristisch Manifest*, waarin hij uiting gaf aan zijn artistieke ideeën. Tekst 7 is een gedeelte van dat *Futuristisch Manifest*.
- 3p **19** Leg uit welke artistieke idealen Marinetti voorstond en geef aan waartegen hij zich afzette.

- afbeelding 12 De architect Louis Sullivan (1856-1924) gaf eind negentiende, begin twintigste eeuw de aanzet tot modern ogende hoogbouw in steden als New York en Chicago. Op afbeelding 12 zie je zijn *Guarantee Building* in Buffalo uit 1894-1895.
- 2p **20** Noem aan de hand van afbeelding 12 drie kenmerken van de destijds moderne hoogbouw.

- afbeelding 13 De Duitse filmmaker Fritz Lang was tijdens een bezoek aan de Verenigde Staten erg onder de indruk van de nieuwe bouwkunst. De film *Metropolis* is geïnspireerd op de stad van de toekomst.
- Op afbeelding 13 zie je een affiche voor *Metropolis*. Dit affiche sloot aan bij de tijdgeest van dat moment, zowel wat betreft de inhoud als de vormgeving.
- 3p **21** Geef aan de hand van drie aspecten aan hoe de *inhoud* van het affiche verwijst naar de moderne tijd.

- tekst 8 Lees tekst 8 en 9.
- tekst 9 Op videofragment 4 zie je de openingsscène van *Metropolis*, waarin de wisseling van de ploegendienst in de Benedenstad van Metropolis plaatsvindt.
- video 4 Om *Metropolis*, als zwijgende film, te voorzien van een krachtige beeldtaal heeft Fritz Lang theatrale en filmische middelen ingezet en veel symboliek gebruikt.
- 3p **22** Geef aan de hand van drie theatrale middelen aan hoe Lang de wisseling van de arbeidersploegen gestalte geeft en wat hij daarmee uitdrukt. Laat hierbij decor en rekvisieten buiten beschouwing.
- 2p **23** Geef twee voorbeelden van symboliek uit dit fragment en leg uit hoe Lang daarmee de uitzichtloosheid van het leven in de Benedenstad verbeeldt.

- tekst 8 In *Metropolis* komen verschillende thema's aan de orde. Eén van die thema's is de klassenstrijd.
- 2p **24** Noem er nog vier.

- noot 2 Een leidmotief is een karakteristiek en steeds terugkerend motief of thema, dat een bepaalde idee, persoon of situatie symboliseert.

video 5

Bekijk videofragment 5, waarop een bijeenkomst van arbeiders is te zien in de catacomben onder de Benedenstad, waar Maria hen toespreekt. De meest in beeld komende persoon is Freder die net een dag als arbeider heeft gewerkt en met de anderen is meegegaan naar deze bijeenkomst. In deze scène zijn duidelijk verwijzingen te zien naar religieuze symbolen en handelingen.

- 3p **25** Leg aan de hand van drie aspecten uit hoe deze religieuze verwijzingen theateraal zijn vormgegeven.

video 5

In inleidingen en commentaren wordt vaak gesproken over expressionistische elementen in *Metropolis*.

- 3p **26** Noem drie elementen in videofragment 5 die expressionistisch genoemd zouden kunnen worden en geef aan waaraan je dat ziet.

tekst 7

Hoewel sommige aspecten van de film *Metropolis* futuristisch aandoen, ligt de film niet echt in de lijn van wat futuristen als Marinetti als hun ideaal zagen.

- 2p **27** Leg aan de hand van twee aspecten uit waarom de film niet in de lijn van het ideaal van Marinetti lag.

Metropolis geldt om diverse redenen als een mijlpaal binnen de filmgeschiedenis. Als sciencefictionfilm was het een nieuw genre en nooit eerder was een film zo duur.

- 1p **28** Leg uit waarom de film technisch als een mijlpaal werd gezien.

Blok 4

Dit blok gaat over film en filmmuziek als onderdeel van de massacultuur. Centraal staat de Indiase film *Lagaan* uit 2001.

tekst 10

Lees tekst 10.

Aan de gemiddelde Bollywood- en Hollywoodfilm ligt een 'succesformule' ten grondslag. Daarom zijn er wat de verhaalstructuur en de personages betreft veel overeenkomsten tussen beide.

- 2p **29** Noem drie overeenkomsten tussen *Lagaan* en de doorsnee Hollywoodfilm gelet op de opbouw van het verhaal en/of de soort personages.

afbeelding 14

tekst 10

Afbeelding 14 is een gedeelte van de dvd-omslag van *Lagaan*.

Nast overeenkomsten op het gebied van verhaal en personages zijn er nog andere overeenkomsten tussen Bollywood- en Hollywoodfilms.

- 3p **30** Noem vier van dergelijke overeenkomsten.

video 6

video 7

video 8

In *Lagaan* speelt muziek een belangrijke rol. Afhankelijk van de scène heeft de muziek verschillende functies, uiteenlopend van een spaarzame sfeeraanduiding tot het op de voet volgen van de handeling.

De videofragmenten 6 t/m 8 zijn afkomstig uit *Lagaan*. Muziek heeft in deze fragmenten steeds een andere functie.

- 3p **31** Geef voor elk van de drie videofragmenten de functie van de muziek aan.

Schoolexamen ckv2 vwo 2006-I

havovwo.nl

---

tekst 10
video 9

Veel filmmuziek is gecomponeerd in de (laat-)romantische symfonische stijl van de tweede helft van de negentiende eeuw. Zowel in veel van deze negentiende-eeuwse muziek, als in de daarvan afgeleide filmmuziek spelen leidmotieven een belangrijke rol. Ook in *Lagaan* worden verschillende leidmotieven gebruikt.

Videofragment 9 is een montage van verschillende fragmenten uit de film. Hierin zijn drie verschillende leidmotieven te horen.

- 3p **32** Geef van elk leidmotief een korte karakteristiek en noem het/de instrument(en) waardoor het wordt gespeeld. Geef tevens aan bij welke idee, persoon en/of situatie elk leidmotief hoort.

video 9

Voor de drie leidmotieven uit videofragment 9 geldt dat de muzikale uitvoering ervan vaak varieert.

- 2p **33** Geef hiervoor een verklaring. Leg tevens voor het derde leidmotief uit hoe dit muzikaal van karakter wisselt en wat daarvoor de reden is.

video 10

Videofragment 10 bestaat uit twee gedeeltes uit een van de filmsongs. Hierin zie je verschillende eigenschappen die horen bij een videoclip.

- 3p **34** Noem uit videofragment 10 drie kenmerken die bij de filmische vormgeving van een videoclip veel worden toegepast.

video 10

“Rahman (de componist van de filmmuziek van *Lagaan*) weet muziek te maken die aldoor westers klinkt en aldoor oosters” zegt **Anil Ramdas**³⁾.

De muziek gaat bijna onopvallend over van meer westers naar meer oosters en andersom.

- 1p **35** Geef aan hoe die onopvallende overgang in de muziek van videofragment 10 tot stand komt.
2p **36** Waaraan is het ‘westerse’ in de muziek te herkennen en waaraan het ‘oosterse’? Noem voor elk twee kenmerken.

video 7

Videofragment 7 bestaat uit het gedeelte dat vooraf gaat aan een song (met dans) en het begin van de song zelf.

“Het was een betere film geworden als hij niet zo Indiaas was geweest. Want er moesten liedjes in, en dansjes, anders gaan Indiërs er niet naar toe” (Anil Ramdas).

- 1p **37** Geef een algemeen filmisch bezwaar tegen het inpassen van liedjes en dansjes in een film.

Je kunt je afvragen of het bij de vorige vraag bedoelde filmisch bezwaar meer geldigheid heeft dan de redenen die Indiase filmmakers hebben om liedjes en dansjes in te lassen. Een dergelijke controverse is een voorbeeld van een wijder probleem, namelijk in hoeverre oordelen over kunst geldigheid bezitten.

- 1p **38** Wat is jouw mening over ‘geldigheid van oordelen in de kunst’? Beargumenteer je mening.

noot 3

correspondent India voor NRC-Handelsblad